

6. *Фатеев М.* История богослужения Крестного пути / М.Фатеев [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.francis.ru/index.php/frantsiskanskij-orden-miryam/46-frantsiskanskij-orden-miryam/materialy-fom/dukhovnost/274-viacruz01>

7. Христові муки і свята Веронка (Керестурський співанник) // Апокрифи і легенди з українських рукописів / Зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко. – Т. II. : Репринт видання 1899 року. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2006. – С. 237–239.

8. Statio // Большой латинско-русский словарь / по материалам словаря И.Х.Дворецкого [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://linguaeterna.com/vocabula/show.php?n=42950>

И.Б.Осташук. Католическая народная культура: пассивная паралитургия.

Исследуется католическая народная культура, ее значение в духовной жизни на примере паралитургической пассивной практики Крестного пути, в частности ее философско-теологическое и психологическое основание, возникновение, становление и разновидности культурно-религиозного функционирования. Раскрывается сущность Крестного пути, доминантного пассивного культа Католической церкви, как психологически-духовного наследования и переживания страданий Иисуса Христа. Анализируется художественное измерение кальварий в культурном пространстве западной культуры.

Ключевые слова: католическая народная культура, паралитургия, Крестный путь, пассивный культ, народная набожность, кальвария, санктуарий, Католическая церковь.

I.B.Ostashchuk. Catholic folk culture: passion paraliturgy.

The Catholic folk culture, its significance in the spiritual life on the example of paraliturgical passion practice of the Stations of the Cross, in particular, its philosophical and theological and psychological base, appearance, formation and variety of cultural and religious functioning is examined. The essence of the Stations of the Cross, dominant passion cult of the Catholic Church, both mentally and spiritual inheritance and experience the suffering of Jesus Christ is revealed. The artistic dimension of the Calvary in the cultural space of Western culture is analyzed.

Keywords: Catholic folk culture, paraliturgy, Stations of the Cross, passion cult, popular piety, Calvary, sanctuary, Catholic Church.

Р.П. Соловій,

кандидат історичних наук, докторант богослов'я,
декан магістратури Львівської богословської семінарії

ЗАРОДЖЕННЯ Й ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИНИКАЮЧОЇ ЦЕРКВИ

Досліджено виникнення та основні світоглядні, богословські й еkleзіологічні особливості Виникаючої церкви. Доведено, що головною рисою цього руху є прагнення досягнути євангельською звісткою суспільство постмодерну, намагання інтерпретувати культурні горизонти сучасного християнства та переосмислити наслідки нового прочитання культурної парадигми для богословського дискурсу і церковної практики. Висвітлено, що однією з основних переваг Виникаючої церкви є її наголос на необхідності формування нових шляхів вираження євангелія у сучасній культурі та важливості поєднання новаторства із традиційними формами церковного життя.

Ключові слова: Виникаюча церква, постмодерн, протестантизм, євангелія, євангелізм, богослов'я, церква.

Найяскравішим у сучасному західному протестантизмі рухом, що відкрито проголосив своєю метою втілення євангелія Царства Божого у калейдоскопічній та еkleктичній культурі постмодернізму, є Виникаюча церква (Emerging church). В українському релігієзнавстві ще не сформувалося усталених термінів для позначення деяких сучасних богословських рухів, тому для зручності будемо користуватися терміном «Виникаюча церква». Незважаючи на свою нетривалу історію, рух проник у чисельні помісні церковні спільноти, богословські навчальні заклади та парацерковні організації, здебільшого у Північній Америці та Великобританії, та меншою мірою в інших частинах світу (Австралія, Нова

Зеландія, континентальна Європа). Видання «Християнство сьогодні» стверджує, що за рівнем причетності до найактуальніших тенденцій сучасної американської культури Виникаюча церква є найзначнішим християнським явищем із часів «Руху Ісуса» початку 1970-х рр.: «здебільшого міський, непропорційно молодий, надзвичайно білий, і цілком новий зростаючий ряд спільнот, що приєднуються до Виникаючої церкви» [5, 36–41]. Її послідовники – це трансденомінаційна група переважно західних християн, які прагнуть інтегруватися в постмодерністську культуру і закликають церкву повернутися обличчям до таких великих соціальних та економічних проблем нашого часу, як расизм, рабство, бідність, соціальна несправедливість і забруднення навколишнього середовища. На їхнє переконання, євангельська церква має бути автентичним і відкритим співтовариством, спільнотою творчості й навчання, місцем, де до людей із різними поглядами ставляться з однаковою повагою.

Зародження Виникаючої церкви варто розглядати у широкому контексті переосмислення можливостей і меж людської індивідуальності, яке розпочалося у 1980-х рр. Усвідомлення негативних наслідків попереднього антропологічного песимізму спонукало до нових спроб теоретичного обґрунтування необхідності опору особистості стереотипам масової свідомості. Суть цих нових тенденцій полягає в поверненні до сфери приватного життя, до релігійно-духовної проблематики, до тих або інших форм релігійності [1, 180]. Кармен Відаль дає витлумачення зміни духовного клімату, стверджуючи, що нові тенденції були викликані «ідеологічним роззброюванням, західним варіантом пізнього капіталізму, занепадом образу суспільної людини, безмірним нарцисизмом і цинізмом» і сприймалися як форма контркультури, як реакція на «зростаючий технічно-економічний раціоналізм, на фрагментацію людського буття» [ibid.]. Як підкреслює дослідниця, це стало не простим поверненням до традиційних форм релігії і канонічних догматів, а розквітом безлічі найрізноманітніших сект і обрядів, які, на її думку, лише з великою часткою умовності можна було б назвати справді релігійними.

Для осмислення місця Виникаючої церкви у контексті західного протестантизму корисно також звернути увагу на концепцію єпископального богослова Р. Уеббера (1933–2007) про три історичні періоди євангельського руху ХХ ст.: традиційний євангельський рух (1950–1975), прагматичний євангельський рух (1975–2000) та молодший євангельський рух (починаючи з 2000 р.) [23]. Згідно з Р.Уеббером, традиційний євангельський рух характеризувався трактуванням християнства насамперед як форми раціонального світогляду, зверненням до фундаменталістської апологетики, намаганням поєднати християнство і патріотизм. Церкви цього періоду, як правило, розташовувалися в сільській місцевості, розвивали пасторсько-центричну модель церковного керівництва, більшість програм (наприклад, для молоді) були церковно-орієнтовані. Недільна школа, в першу чергу, носила інформаційний характер, а поклоніння відбувалося у традиційному та стриманому стилі. Євангелізаційна діяльність здійснювалася в масових формах (наприклад, крусейди), а соціальна активність зосереджувалася на таких питаннях, як аборти і гомосексуалізм.

Прагматичний євангельський рух, що прийшов на зміну традиційному, розвинув погляд на християнство як на всеохоплюючу й актуальну відповідь на життєві потреби сучасного світу; його апологетика, як правило, наголошувала на досвіді й особистій вірі як засобі отримання сенсу життя. Рух прагнув бути чутливим до культури, відкритим до ринкових моделей росту церкви, мав тенденцію до розвитку моделі приміських мегацерков. У лідерстві рух, переважно, дотримувався підходу делегування повноважень, а церковні програми зосереджувалися на євангелізмі. У недільних школах домінувала тенденція до формування вікових груп і груп за потребами, поклоніння набувало більш сучасних форм. Євангелізаційна стратегія полягала у залученні людей до церковних служінь, які розроблялися з метою відповідати на запити шукачів, а соціальні заходи спрямовувалися на підтримку потребуючих груп (самотні, розлучені, наркомани і т. д.).

Молодший євангельський рух, до якого, на думку Р.Уеббера, слід зарахувати і Виникаючу церкву, ґрунтується на розумінні християнства як участі в спільноті віри покликаних Богом людей. Тому його апологетика підкреслює роль спільноти і втілення. На місце ідеї про поєднання християнства з патріотизмом і прагнення бути чутливим до шука-

чів, молодший євангельський рух, зазвичай, висуває концепцію місіонерського характеру церкви, що прагне залишатися контркультурною спільнотою. Рух орієнтується на заснування малих церков, часто в міських умовах, з колективним керівництвом і програмами, що підкреслюють важливість малих груп із вивчення Біблії та соціальної діяльності. Їхній підхід до освіти полягає в намаганні створювати групи з людей різного віку, а поклоніння здійснюється у стилі, що поєднує давні й майбутні практики — має місце спроба інтегрувати в житті спільноти Слово і тіло, минуле й сьогодення, розум та почуття. Євангелізм і соціальна діяльність орієнтовані на співтовариства та спрямовані на спокуту/відновлення окремих осіб, сімей, районів і міст.

Трактування Виникаючої церкви як нової стадії розвитку євангельського християнства підтримує і С.Макнайт. Він характеризує її як пост'євангельський рух, що протестує проти євангельського християнства у його сучасному вигляді, виходячи з переконання про те, що церква завжди повинна реформувати себе. Хоча більшість послідовників Виникаючої церкви у богословському аспекті продовжують належати до євангельського християнства, однак загалом рух має тенденцію висловлювати недовіру до систематичного богослов'я через те, що, попри наявність різноманітних богословських традицій, між ними так і не було досягнуто справжнього консенсусу. Як стверджує С.Макнайт, Бог відкрив Себе не у систематичному богослов'ї, а в розповіді; жодна мова не здатна вловити Абсолютну Істину, якою є лише Бог.

Отож, рух відмовляється від створення герметичної богословської системи, вважаючи, що «Велика традиція» пропонує різні шляхи для того, щоб розповісти істину про Боже спокутування у Христі, та не допускаючи думки, що будь-яка окрема богословська система сприймає її абсолютно правильно. Власне, цілком у руслі постмодернізму богослов'я для авторів руху залишиться лише розмовою про Істину, якою є Бог у Христі через Духа, і про Божу історію спокутної роботи в церкві. Тому жодне систематичне богослов'я не може претендувати на те, щоб бути завершеним. Природним результатом такого підходу до питання істини в богослов'ї стало заперечення ексклюзивізму (ідеї про те, що існує розділова лінія між християнами і нехристиянами). Найбільш радикальні послідовники руху приймають постмодерністську недовіру до метарозповідей, наголошуючи на тому, що для послідовників Христа має значення лише ортопраксія, а не питання релігійної приналежності людини, якщо вона любить Бога і свого ближнього, як самого себе. Логічним продовженням такого сотеріологічного підходу стала ідея інклюзивізму.

Утворення Виникаючої церкви було результатом зростаючого невдоволення прагматичним євангельським християнством молодших поколінь західних протестантів. Не випадково новоутворений рух часто характеризують як пост'євангельський. Зокрема, Джим Белчер виокремлює сім сфер, в яких Виникаюча церква протестує проти традиційного євангельського християнства. По-перше, Виникаюча церква вказує на небезпечність захоплення просвітницьким раціоналізмом, віддаючи перевагу більш цілісному підходу до богослов'я і служіння. По-друге, Виникаюча церква критично реагує на вузький погляд на спасіння, яке зводиться в першу чергу до замісницької теорії спокутування. По-третє, нові церкви не згодні з твердженням, що віра передує приналежності. По-четверте, Виникаюча церква протестує проти поклоніння, яке не бере до уваги культурного контексту. По-п'яте, Виникаюча церква відмовляється від неефективного проповідування, яке зводиться до передачі інформації та ігнорує важливість духовного становлення. По-шосте, Виникаючі церкви усвідомлюють недоліки слабкої еклезіології традиційного євангельського християнства. По-сьоме, Виникаюча церква протестує проти трайбалізму, недостатньої уваги до місіонерського служіння в безпосередньому контексті [2, 40–43].

Вихідним пунктом історії руху була середина 1980-х рр., коли численні американські церкви почали цікавитися молодіжними культурами та шляхами їх євангелізації. Перед ініціаторами руху постало важливе питання про те, як досягти цінностями євангелія безіснечно далеке від релігії покоління, описане в романах канадського новеліста Д. Коупленда «Покоління Ікс» (1991) і «Життя після Бога» (1994). Часто організовані як церква в церкві, нові групи розвивали найсучасніші методи служіння, але загалом зберігали структурний зв'язок із батьківськими мегацерквами. Однак до кінця 1990-х рр. вікова модель почала

втрачати значення як засіб пояснення сучасної культури і досягнення молодого покоління. В 1997 р. на зустрічі християнської парацерковної організації «Мережа молодих лідерів»¹ пастор Д.Паджітт повернув дискусію у русло постмодернізму, що з того часу потрапила в центр дискурсу організації.

Частина учасників «Мережі молодих лідерів», зокрема Д.Паджітт, Д.Кімбелл, Т.Джонс, К.Сеай, М.Дрісколл і Б.Макларен, у 2000 р. започаткували богословський проект «Терра Нова» (Terra Nova), який у 2001 р. трансформувався в організацію «Емерджент» (Emergent) (саме цей термін був вибраний, оскільки він має відношення до появи і відтворення органічних форм життя), що стала інтелектуальним осередком ширшого руху, відомого як Виникаюча церква [9, 41–59]. Термін вперше використали Б.Ларсон і Р.Осборн ще у 1970 р., маючи на увазі, що сутність Виникаючої церкви полягає у процесі становлення, руху до виконання свого покликання [11]. Однак широке використання термін отримав лише на початку ХХІ століття. У 2002 р. «Емерджент» спільно з Національною пасторською конференцією провели свою першу міжнародну конференцію у Сан-Дієго. З кінця 1990-х рр. почали виходити перші книги, які асоціювалися з новостворюваним рухом [14; 21]. З початку 2000-х рр. відомі американські видавництва почали видавати серії книг, присвячених новому рухові², а такі ключові особи руху, як Б.Макалрен, Р.Белл і М.Дрісколл стали американськими знаменитостями.

У богословському плані учасники руху часто позиціонують себе як синтез ідей постлібералізму (Г.Фрай і Д.Ліндбек) і постконсерватизму (Д.Франк і Р.Олсон). Засновників руху цікавили інклюзивістська сотеріологія, оптимістична антропологія та «покірна» постфундаціоналістська епістемологія. Т.Сайн зараховує Виникаючу церкву до «молодшого» євангельського християнства, вказуючи на такі її характеристики, як нарративне богослов'я і проповідування, розробка орієнтованих на культуру моделей служіння, готовність до експериментування, поклоніння, що спирається на досвід, общинна форма лідерства, пошуки соціальної справедливості [20]. До певної міри узагальнюючим може слугувати визначення Лорана Керра, який описує Виникаючу церкву як «рух, що прагне досягнути та залучити нову культуру, ведучи місіонерське, орієнтоване на царство життя, відновити ранню церковну традицію та візію, діяти органічно з меншою кількістю конструктивних структур, фокусуватися на своїх учасниках як на спільноті та колективній сутності, а також високо цінувати і застосовувати мистецтво» [10, 141].

На думку Тоні Джонса, одного з лідерів та дослідників руху, достатньо об'єктивним та позбавленим богословських евфемізмів можна вважати визначення, подане в «Енциклопедії релігії в Америці». Це видання окреслило основні риси руху в соціологічному ракурсі, оминаючи увагою його доктринальні особливості. Виникаюча церква, таким чином, визначається як «розмова християн, які прагнуть переосмислити пріоритети, цінності й богослов'я, виражені локальною церквою, що намагається жити згідно зі своєю вірою у постмодерністському суспільстві. Це спроба перебудувати християнську віру на новому культурному й інтелектуальному ґрунті» [8, 5].

Джонс пропонує розглядати появу Виникаючої церкви у ширшому контексті нових соціальних рухів, які, на відміну від традиційних соціальних напрямів, не є економічно детермінованими [Ibid., 11–17]. Мова йде, наприклад, про рухи хіпі, борців за захист довкілля, захисників прав ЛГБТ. Основна мета цих форм соціальної самоорганізації, що набули масового характеру на Заході з 1960-х рр., полягає не у боротьбі за економічні права, а в змаганні за певні соціальні та культурні реформи і в забезпеченні їх учасників відчуттям

¹«Мережа молодих лідерів» була заснована у 1995 р. «Лідерською мережею». Її діяльність концентрувалася навколо трьох основних факторів: критики консервативного євангельського протестантизму; аналізу зростаючого культурного дисонансу між організацією, стилем і поглядами американського християнства та світоглядом нових поколінь американського суспільства; осмислення змісту переходу західного суспільства зі стану модерну до постмодерну, який розумівся передусім в епістемологічному аспекті як наростання сумніву в людській здатності пізнати абсолютну істину з повною впевненістю. [Див.: 3, 8].

²Видавництво Zondervan у 2000 р. заснувало серію «Emergent Youth Specialties», Baker – «Emersion» (2005), Baker Academics – «Church and Postmodern Culture» (2005).

суспільної приналежності. Тоні Джонс звертає увагу на декілька ключових характеристик нових соціальних рухів, які допомагають зрозуміти соціальну динаміку церкви. Зокрема, на відміну від традиційних рухів, ці нові соціальні форми складаються переважно з представників нового середнього класу постіндустріального суспільства. Учасники Виникаючої церкви, як правило, є більш заможними і краще освіченими, ніж більшість представників західного суспільства. До нових церков їх привела не стільки потреба звільнення від якихось форм пригнічення в традиційних церквах, скільки розчарування у звичних еклезіологічних моделях. Водночас як традиційні соціальні рухи в основному орієнтувалися на марксистську ідеологію, для їх більш сучасних варіацій притаманний ідейний та етичний плюралізм, а також соціальний прагматизм, тобто намагання залучити якомога більшу кількість у процес прийняття рішень. У цьому сенсі приклад Виникаючої церкви також можна вважати типовим, адже для неї властиве зменшення ролі духовенства, а також наявність достатньо відмінних між собою церковних груп. У той час як нові соціальні рухи стали виявом кризи довіри до західної демократії та її традиційних інституцій, постмодерністські версії християнства є відповіддю на кризу традиційних форм церковності.

У цьому сенсі варто погодитися із твердженням С. Макнайта про те, що за своєю природою рух є перш за все еклезіологічним експериментом, спробою розробити нову доктрину церкви [13, 34–39]. Її прикметні акценти можна зауважити в новому підході до поклоніння (наголос на творчості й емпіризмі), в увазі до ортопраксії (прагнення відновити єдність богослов'я і практики; в ідеї, що важливішим є те, як людина живе, аніж те, у що вона вірить; у закликати знайти новий шлях формування богослов'я, яке має бути контекстуальним і специфічним, корелюватися з культурою, інтегруватися до Божого плану для світу, шукати відповіді на актуальні виклики сьогодення, перебувати в діалозі з іншими світовими релігіями) і в місійній орієнтації, яка реалізовується через участь у цілісній спокутній роботі Бога в цьому світі. Церква розглядається як спільнота, через яку Бог працює і в якій Бог виявляє достовірність євангелія. Д.Паджітт пропонує свій власний список основних характеристик руху: нові церкви прагнуть бути позитивними щодо майбутнього; вони віддані Богу за прикладом Ісуса; центральною темою їхніх богословських шукань є Царство Боже; вони цінують общинний вимір життя; нові спільноти – це передусім місіонерські громади; основними трансформаційними засобами таких церков виступають дружнє ставлення і гостинність; спільноти руху високо цінують богослов'я [17].

М.Скандретте визначає наступні особливості Виникаючої церкви: значний інтерес до спільноти й відновлення чернечих практик; підхід «відкритого коду» до спільноти, богослов'я і керівництва, що закликає розвивати горизонтальні мережеві структури; оновлення зацікавленості соціальними аспектами євангелія, зокрема розвитком громад, підтримкою глобальної справедливості, з особливим акцентом на реляційному підході до розв'язання цих питань; відновлення інтересу до духовного формування, споглядальних дисциплін та історично важливих християнських практик, наприклад, середньовічної католицької медитації; новий акцент на богослов'я творіння, який звеличує землю, людство, культури, все естетичне як подарунки від Творця; культивування і висока оцінка мистецтва, творчості; перегляд покликання, засобів до існування і сталої економіки [19, 26].

Після п'яти років інтерв'ювання учасників руху Е.Гіббс і Р.Болджер написали відому книгу «Виникаючі церкви: створюючи християнську спільноту в постмодерних культурах» (2005). Попри намагання надати об'єктивний аналіз руху, книга виявляє прихильність авторів до Виникаючої церкви, і була добре прийнята її авторитетними учасниками. Е.Гіббс і Р.Болджер починають із передумови, що Виникаючі церкви – це специфічні спільноти віри, що «залучені в особливі процеси». Їхня характерна ознака – те, що вони «сприймають культуру, особливо постмодерністську, дуже серйозно». Також ці спільноти поділяють дев'ять спільних практик – три ключових і шість похідних. На думку авторів, ключові практики руху полягають у тому, що його учасники: 1) слідує шляхом Ісуса (приймають життя Ісуса як модель способу життя); 2) трансформують світський простір, долаючи поділ на секулярну і сакральну сфери; 3) живуть общинним життям. Щодо похідних практик, то послідовники руху: 4) широко приймають тих, хто перебуває за його межами («радикальна, добра, інклюзивна гостинність»); 5) служать зі щедрістю (тобто служать людям, а не ін-

ституції, що зветься «церквою»); 6) беруть участь як виробники, а не механізми; 7) діють творчо; 8) здійснюють керівництво без контролю; 9) поєднують стародавні й сучасні види духовності. Зрештою, автори книги зводять ці характеристики руху до одного речення: «Виникаючі церкви – це спільноти, які практикують шлях Ісуса в межах постмодерністської культури». Або, іншими словами, «Виникаючі церкви – це місіонерські спільноти, що виникають у рамках постмодерністської культури та складаються з послідовників Ісуса, які прагнуть бути вірними на своєму місці і у свій час» [7, 28].

Враховуючи те, що дослідження Гіббса і Болджера вже тривалий час залишається одним із найбільш авторитетних, варто детальніше зупинитися на їхній версії основних практик руху. Отож, що означає для нових церков слідування шляхом Ісуса? Бути послідовником Ісуса означає відкрити для себе важливість втілення та людської природи Ісуса Христа; усвідомити Його роль як місіонера в певному культурному середовищі; прийняти звістку Ісуса про Царство Боже як про новий спосіб життя. Ісус Христос започаткував Царство Боже на землі, живучи згідно з його цінностями і запрошуючи інших приєднатися до Царства Божого через спільні практики, служіння та прощення. Виникаюча церква прагне ототожнити себе з Ісусом, розглядаючи Його життя, вчення і цінності як модель для особистого й церковного способу життя. Таке розуміння особи Ісуса Христа переростає у заклик до християн стати носіями Царства Божого на землі, бути послідовниками Ісуса в існуючій культурі. Намагання втілювати життя Ісуса Христа, приєднуючись до Його спокутної місії, спонукає Виникаючі церкви брати активну участь у соціальних реформах і громадських ініціативах, спрямованих проти усіх форм несправедливості. Гуманітарне служіння стає видимим виразом приналежності послідовника Ісуса до Царства Божого на землі.

Гіббс і Болджер звертають увагу на текст Марка 1, 15–16 як на біблійну основу для відродження розуміння євангелія. На їхню думку, проголошення Ісусом приходу Царства на землю, по суті, і було доброю новиною: «На початку євангельської розповіді добра новина полягала не в тому, що Ісус повинен був померти на хресті, щоб простити гріхи, а в тому, що Бог повернувся, і ми всі запрошені співпрацювати з Ним у цьому новому способі життя, в цьому спокутуванні світу» [Ibid., 54]. Макларен визначає цей новий вид євангелія як «євангеліє світового благословення». Це євангеліє розщеплює егоцентричний індивідуалістичний підхід до Бога і закликає християн повторно уявити, що сталося б, якби церква змогла охопити турботою всіх бідних, забутих, іноземців, вдів, сиріт і пригноблених, як це відбувалося в житті і вченні Ісуса. Це євангеліє, за словами Макларена, виходить за рамки модерністського західного християнства. Воно закликає звертати увагу не стільки на те, як доправити душі на небо, скільки на те, яким чином вже сьогодні можна створити більш сприятливі умови для життя на землі. Вузька модерністська версія євангелія обмежувала його до сфери спасіння окремої людини, однак, наполягає Макларен, в домодерністську епоху ніхто не «приймав Ісуса Христа як особистого Спасителя», не виходив до вітваря для отримання спасіння і не отримував «квиток до раю» завдяки молитві грішника.

Макларен, як і деякі інші богослови руху, прагне звільнити євангеліє від влади абстрактних, пропозиційних істин про особисте спасіння і вічну безпеку, переносючи, натомість, акцент з особи на спільноту, з пошуку особистого спасіння на наслідування Ісуса у служінні світу і його відкупленні. Отож, для частини послідовників руху поняття Царства Божого стало фактичним синонімом євангелія [4, 36]. Цей крок означає відхід від традиційного погляду на євангеліє, що визначається через 1 Кор. 15. Усвідомлення небезпеки редукції євангелія спонукає деяких богословів руху до пошуку більш збалансованої моделі. Зокрема, Мак-Кінлі пропонує такий компромісний підхід у книзі «Цей чудовий безлад» [12, 177–80]. Він стверджує, що для церкви важливо як жити згідно з євангелієм, роблячи добрі справи в рамках Царства Божого, так і проголошувати євангеліє як засіб особистого спасіння. Розглядаючи небезпеку втрати одного або іншого аспекту євангелія, він стверджує: якщо ми цінуємо тільки євангеліє як проголошення шляху спасіння, то виникає ризик упустити решту звістки Христа. Вирваний із контексту Царства, заклик до віри в Христа зводить християнське життя до значно меншого виміру, ніж про це вчить Новий Заповіт. Однак правильним є і зворотне твердження: якщо ми акцентуємо євангеліє Царства за рахунок відмови від звістки про хрест і порожню труну і забуваємо про заклик до

покаяння, то ми втрачаємо один із головних принципів життя Царства. Без віри в Ісуса Христа неможливий перехід нашого життя в новий світ Царства.

Друга практика нових церков, за Гіббсом і Болджером, полягає у перетворенні «світського царства», тобто відмові від дуалістичного розуміння культури. Поняття світського простору, в якому немає Бога, вважається модерною конструкцією, яку необхідно подолати, бо, як проголошує псалміст, «Господня земля і все, що на ній» (Пс. 24, 1). Модерність характеризувалася прагненням класифікувати, систематизувати, розподіляти за категоріями всі аспекти життя, створюючи дихотомію світського і священного. Мета нових церков – зруйнувати цей поділ, відновивши розуміння усіх сфер життя як сакральних. Дуалізм, протиставлення природного надприродному, тіла – духу, розуму – вірі, не повинен існувати. Постмодерністські богослови прагнуть виробити цілісний підхід до життя з Христом, у якому більше немає світського простору.

Роб Белл наводить приклад цього підходу: християни часто ставляться до занять у церкві як до справ священних, а до праці за межами церкви – як до світської, створюючи тим самим непотрібні дихотомії (пастор – священний / артист – світський). Белл стверджує, посилаючись на апостола Павла (Кол. 3, 23–24), що будь-яка праця є священною для християн, якщо вона робиться з ентузіазмом і відданістю Господу Ісусу. Ставлення справжнього християнина до будь-якої діяльності як до світської повинно розглядатися як оксюморон. Таким чином, мета церкви полягає не в тому, щоб пов'язати будь-який вид діяльності з церковним життям, а в тому, щоб християни були особливими людьми, які перетворюють місця свого проживання, роботи і розваг.

Застосування постмодерністською церквою цілісного розуміння дійсності породжує різноманітні релігійні практики. Зокрема, варто назвати використання світської музики, кіно та літератури в богослужінні; вживання засобів мистецтва та візуальної культури; експерименти з нелінійним підходом до проповіді (різні види діяльності змагаються за увагу під час богослужіння); визнання у поклонінні важливості розуму і тіла; розуміння євангелізації як способу життя в розмові, а не протистояння. Д. Паджітт, пастор церкви «Ганок Соломона» (Міннеаполіс), наголошує, що одне з основних завдань учасників його спільноти – перетворитися в людей, що живуть у гармонії з Богом у тому, що вони роблять своїм тілом, серцем, душею і розумом [15, 84–109]. Він розцінює цей досвід використання свого тіла для поклоніння та духовного формування як тілесність, матеріальність. Практика матеріальності у його спільноті включає заняття йогою, причастя як досвід усього тіла; використання тіла в якості засобу молитви, помазання маслом, використання лабіринтів і масажної терапії.

М.Першон здійснює спробу богословського обґрунтування використання світської кінопродукції для богослужіння, духовного зросту і місіонерського поширення Царства Божого. Він характеризує використання кінопродукції з метою розповсюдження Царства як «кінопророцтво» – трансформаційний духовний досвід за допомогою популярного фільму. Головна теза Персона полягає в тому, що християни, споживаючи продукцію кіноіндустрії, можуть вивчити візуальну мову кіно для того, щоб ефективніше звіщати євангеліє [18].

Третьою визначальною рисою руху, на думку Гіббса і Болджера, є підкреслення важливості обштинного виміру життя християнства. У новій парадигмі церква перестає усвідомлюватися як «місце, зустріч, час, статичні інституції», а мислиться як «устрій життя, ритм, спільнота, динаміка». Громади руху вважають своїм завданням інтегруватися в усі сфери буття суспільства для того, щоб актуалізувати Царство Боже. У переході від євангелія спасіння до євангелія Царства вони вбачають підвалини нової еклезіології, що відроджує розуміння місії як основного і невід'ємного атрибуту церкви. За даними досліджень Гіббса і Болджера, створення таких місіонерських спільнот вимагає докорінної перебудови, перенаправлення та реактивізації церкви, повної деконструкції традиційних і модерністських церковних практик [7, 95]. Модерністські прикмети церкви, такі як автономія особистості, вимірювання успіху економічними параметрами, визначення церкви як будівлі, структурування церковного життя за бізнес-зразками, самоусвідомлення християн як споживачів, що відвідують богослужіння, щоб задовольнити свої духовні потреби, раціоналістичне богослужіння і підкреслення

ролі проповідника, повинні зазнати абсолютного перетворення. Нещадної деконструкції вимагає ставлення до успіху, ознаками якого виступають матеріальні показники, такі як розмір, частка ринку, політичний вплив, розмір бюджету.

Ідеалом церкви, натомість, бачиться спільнота людей, що прагнуть жити в гармонії з Богом та поширювати Царство Боже у своєму безпосередньому середовищі. Перебудовання існуючих церков у нові спільноти вимагає прийняття цілого ряду нових цінностей, зокрема, забезпечення умов для активності всіх учасників спільноти, створення безпечно-го простору, в якому люди могли би ділитися своїми розповідями, наголос на важливості автентичних відносин, децентралізоване богослужіння, розуміння церкви як способу життя, формування малих груп, перехід до евангелізму як до життя в суспільстві, плекання взаємної відповідальності [7, 92–114].

Завершуючи огляд основних цінностей Виникаючих церков, варто зробити одну заувагу. Розглянуті аксіологічні орієнтири мають безліч різноманітних виразів у постмодерністському протестантизмі. Рух характеризується максимальною фрагментарністю і відкритістю до експериментів, що, зрештою, приводить до поляризації і гострих дискусій. Найбільш відомим прикладом є суперечка між Д.Паджіттом і М.Дрісколлом. Обидва були засновниками і ранніми лідерами руху, проте публікація праці «Слухаючи вірування Виникаючої церкви» виявила очевидні розбіжності у їхніх богословських переконаннях [22]. Мета книги полягала у розкритті богословських перспектив п'яти провідних богословів руху. Розмірковуючи над розділом Дрісколла, Паджітт прийшов до наступного висновку: «Ми по-різному бачимо Біблію і роль християнства у світі <...> ми розповідаємо різні історії християнства» [16, 42]. Оцінка Дрісколлом розділу Паджітта підтвердила кардинальні розходження у багатьох суттєвих питаннях. Дрісколл звинуватив Паджітта у прийнятті теорії еволюції, відмові від вчення про гріховність людської природи, ослабленні або усуненні вчення про відкуплення, надмірній раціоналізації есхатології. На його думку, ці погляди Паджітта впливають із його основної помилки – відмови прийняти біблійні претензії на істину [6, 145–46]. Конфліктне розуміння ортодоксії, посилене незгодою в деяких гострих питаннях щодо практики християнського життя, привело до того, що вони опинилися на чолі різних напрямів руху.

Розглянувши світоглядні, богословські й еклезіологічні особливості Виникаючої церкви, вважаємо, що головною рисою руху є прагнення досягнути евангельською звісткою суспільство постмодерну. Виходячи з цієї мети, богослови руху намагаються інтерпретувати культурні горизонти сучасного християнства та переосмислити наслідки нового прочитання культурної парадигми для богословського дискурсу і церковної практики. Отож, однією з основних переваг Виникаючої церкви є її наголос на необхідності формулювання нових шляхів вираження евангелія у сучасній культурі. Невпинний пошук та бажання експериментувати приводять до утворення широкого кола доволі різноманітних спільнот. Хоча нові церковні утворення відрізняються між собою за структурою, стилем і доктринальним змістом, їх поєднує спільне рішення відійти від традиційних форм богословствування та служіння. Відхід від ідеї єдиної моделі церкви, яка б мала слугувати для всіх ситуацій і контекстів, є важливим кроком на шляху до побудови відносин із сучасниками. Виникаюча церква наголошує на важливості поєднання новаторства із традиційними формами церковного життя.

Література

1. *Ильин И.П.* Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа / Илья Петрович Ильин. – М. : Интрада, 1998. – 256 с.
2. *Belcher J.* Deep Church: A Third Way Beyond Emerging and Traditional / Jim Belcher. – Downers Grove, IL : IVP Books, 2009.
3. *Bielo J.S.* Emerging Evangelicals: Faith, Modernity, and the Desire for Authenticity / James S. Bielo. – New York : New York University Press, 2011.
4. *Bohannon J.S.* Preaching & the Emerging Church : An Examination of Four Founding Leaders: Mark Driscoll, Dan Kimball, Brian McLaren, and Doug Pagitt / John S. Bohannon. – Lexington, KY : n.p., 2010.
5. *Crouch A.* “The Emergent Mystique” / Andy Crouch // Christianity Today, November 2004.
6. *Driscoll M.* “Response to Doug Pagitt,” in Listening to the Beliefs of Emerging Churches, ed. Robert Webber / Mark Driscoll. – Grand Rapids : Zondervan, 2007.

7. *Gibbs E.* Emerging Churches : Creating Christian Community in Postmodern Cultures / Eddie Gibbs and Ryan K. Bolger. — Grand Rapids : Baker Academic, 2005.
8. *Jones T.* The Church Is Flat : The Relational Ecclesiology of the Emerging Church Movement / Tony Jones. — Minneapolis : JoPa Productions, 2011.
9. *Jones T.* The New Christians: Dispatches from the Emergent Frontier / Tony Jones. — San Francisco : Jossey-Bass, 2008.
10. *Kerr L.A.* "Women in the Emerging Church," / Lauran A. Kerr // Reformation and Revival Journal 14.— 2005. — no. 3.
11. *Larson B.* The Emerging Church / Bruce Larson and Ralph Osborne. — Waco, TX : Word Books, 1970.
12. *McKinley R.* This Beautiful Mess / Rick McKinley. — Colorado Springs : Multnomah, 2006.
13. *McKnight S.* "Five Streams of the Emerging Church: Key elements of the most controversial and misunderstood movement in the church today" / Scot McKnight // Christianity Today, February 2007.
14. *McLaren B.* The Church on the Other Side: Doing Ministry in a Postmodern Matrix / Brian McLaren. — Grand Rapids : Zondervan Publishing House, 2000.
15. *Pagitt D.* Church Re-Imagined / Doug Pagitt. — Grand Rapids, Zondervan, 2004.
16. *Pagitt D.* "Response to Mark Driscoll," in Listening to the Beliefs of Emerging Churches, ed. Robert Webber / Doug Pagitt. — Grand Rapids : Zondervan, 2007.
17. *Pagitt D.* "Unraveling Emergent," Relevant, May 19, 2005 / Doug Pagitt, available at : <http://www.relevantmagazine.com/god/church/features/854-unraveling-emergent>
18. *Perschon M.* "Cinemaprophecy: Reel Faith," TheOOZE, December 1, 2003 / Mike Perschon, available at : <http://theooze.annex.net/articles/print.cfm?id=712&process=pdf>
19. *Scandrette M.* "Growing Pains: The Messy and Fertile Process of Becoming," in An Emergent Manifesto of Hope, ed. Doug Pagitt and Tony Jones / Mark Scandrette. — Grand Rapids, Michigan : Baker Books, 2007.
20. *Sine T.* The New Conspirators : Creating the Future One Mustard Seed at a Time / Tom Sine. — Downers Grove, IL : IVP Books, 2008.
21. *Sweet L.* Sink or Swim in the New Millennium / Leonard Sweet, Soul Tsunami. — Grand Rapids : Zondervan Publishing House, 1999.
22. *Webber R., ed.* Listening to the Beliefs of Emerging Churches. — Grand Rapids : Zondervan, 2007.
23. *Webber R.* The Younger Evangelicals: Facing the Challenges of the New World / Robert Webber. — Grand Rapids : Baker Books, 2002.

Р.П.Соловій. Зародження і основні характеристики Возникаючої церкви.

Исследовано возникновение и основные мировоззренческие, богословские и еkkлезиологические особенности Возникающей церкви. Доказано, что главной чертой этого движения является стремление достичь евангельской вестью общество постмодерна, попытки интерпретировать культурные горизонты современного христианства и переосмыслить последствия нового прочтения культурной парадигмы для богословского дискурса и церковной практики. Освещено, что одним из основных преимуществ Возникающей церкви является ее акцент на необходимости формулирования новых путей выражения Евангелия в современной культуре и важности сочетания новаторства с традиционными формами церковной жизни.

Ключевые слова: Возникающая церковь, постмодерн, протестантизм, Евангелие, евангелизм, богословие, церковь.

R.P. Soloviy. Origin and main characteristics of the Emerging church.

The occurrence and the basic philosophical, theological and ecclesiological especially emerging church are investigated. It is proved that the main feature of this movement is the desire to reach the gospel message of the postmodern society, attempts to interpret the cultural horizons of modern Christianity and rethink the consequences of a new cultural paradigm for reading the theological discourse and practices of the church. One of the main advantages are the church is its emphasis on the need to formulate new ways of expression of the Gospel in contemporary culture and the importance of combining innovation with traditional forms of church life are highlighted.

Keywords: Emerging church, postmodern, Protestantism, the Gospel, evangelism, theology, church.